

Z ŻYCIA BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ

Od r. 1953 Biblioteka Kórnicka znalazła się w ramach Polskiej Akademii Nauk. Fakt ten miał dla rozwoju naszej Biblioteki bardzo doniosłe znaczenie. Przede wszystkim Biblioteka jako terenowa placówka PAN ma wyraźnie zarysowaną swą podstawę materialną. Sprawa ta ma duże znaczenie szczególnie, gdy chodzi o kwestie etatów, gromadzenia zbiorów i ich opracowanie, co łączy się z przyspieszeniem tempa prac nad udostępnieniem zbiorów dla badań naukowych. Kierownictwo Biblioteki dąży do wykorzystania wszelkich możliwości, które mają na celu stworzenie z niej jednego z poważniejszych warsztatów pracy dla badań dziejów myśli i kultury polskiej minionych wieków. Ten cel będzie głównym motywem poczynać na lata przyszłe. Będzie to zresztą tylko wypełnienie woli głównego twórcy i fundatora Biblioteki Tytusa Działyńskiego.

Objęcie w najbliższej przyszłości przez Bibliotekę Kórnicką Pałacu Działyńskich w Poznaniu, przy równoczesnym utrzymaniu Zamku Kórnickiego, jako jedyne go w swoim rodzaju zabytku kultury XIX w., pozwoli stworzyć w stolicy Wielkopolski pewien zespół o pierwszorzędnej wartości kulturalnej. Znaczenie Biblioteki Kórnickiej jako propagatorki kultury polskiej znane jest w kraju i za granicą. Na marginesie warto wspomnieć, że w ciągu dwu ostatnich lat przez sale ekspozycyjne Zamku Kórnickiego przewinęło się z górą 150 tysięcy ludzi. Faktem wysoce pociesającym jest duży udział wycieczek robotniczych i chłopskich.

Połączenie Biblioteki Kórnickiej z Pałacem Działyńskich w Poznaniu wiąże się z drugim niebłahym zagadnieniem. Mianowicie wysunięto ostatnio realny plan utworzenia w Kórniku w pełnym tego słowa znaczeniu Domu Pracy Twórczej dla pracowników nauki i kultury. Projekt ten został przez wszystkie ośrodki naukowe przyjęty z wielkim zainteresowaniem. Odpowiedni warsztat naukowy w postaci bogatych zbiorów rękopisów i starych druków jest atutem decydującym. Praktyka wykazała, że zbieranie materiałów źródłowych czy czytywanie prac naukowych zdala od zgiełku miejskiego i rozlicznych zajęć ubocznych, prześladowanych pracowników nauki, może jedynie wyjść na dobre efektem ich pracy.

Ogólnopolski charakter zbiorów z szeroko pojętej humanistyki zostanie w obecnych warunkach, rzecz jasna, częściowo zwięzony do głównie wielkopolskiego charakteru. I tak gromadzenie wszelkich materiałów źródło-

wych ilustrujących życie społeczne Wielkopolski ubiegłych wieków, a w szczególności zapomnianych i lekceważonych ostatnich 100 lat, będzie zadaniem bardzo poważnym dla Biblioteki Kórnickiej. Akcja zebrania tych materiałów źródłowych wśród społeczeństwa wielkopolskiego rozpoczęta zostanie w przyszłym roku, z chwilą podjęcia przez Bibliotekę Kórnicką swej działalności w Pałacu Działyńskich w Poznaniu. W ten sposób, jak sądzić można, uczci się pamięć Fundatorów dla których gromadzenie pamiątek narodowych i udostępnienie ich dla badań naukowych było najważniejszym celem.

Przechodzimy obecnie do przedstawienia działalności Biblioteki Kórnickiej w ciągu dwu ostatnich lat. W pierwszym rzędzie wspomnieć wypada o powołaniu przez Prezydium Polskiej Akademii Nauk Kolegium Naukowego naszej Biblioteki. W skład Kolegium weszli: Prof. dr Roman Pollak — przewodniczący, prof. dr Aleksander Birkenmajer, prof. dr Władysław Pociecha, prof. dr Michał Szczaniecki, prof. dr Jerzy Ziomek, z ramienia dyrekcji B. K. mgr Stanisława Jasińska oraz doc. dr Stefan Weyman. Podstawowym zadaniem Kolegium jest nadanie kierunku i nadzór nad działalnością naukową Biblioteki. W ciągu r. 1955 i 1956 odbyły się 4 posiedzenia, na których przedyskutowano referaty sprawozdawcze, plany prac, zagadnienie profilu Biblioteki oraz najważniejsze sprawy ogólne. Stwierdzić należy, że ocena działalności Biblioteki przez złożone z fachowców Kolegium stanowi dużą pomoc dla kierownictwa w znalezieniu właściwego kierunku pracy naukowej i w rozwikłaniu bieżących zagadnień.

Jeśli chodzi o sprawy personalne ostatnich dwóch lat, to zanotować wypada, że z dniem 1 IV 1955 r. decyzją Prezydium PAN na wakujące po śmierci prof. dr S. Bodniaka stanowisko dyrektora Biblioteki Kórnickiej powołany został dr Stefan Weyman. Stanowisko kustosa działu muzealnego po śmierci doc. dr Józefy Orańskiej objęła z dniem 1 V 1955 r. mgr Alina Chyczewska, zast. prof. w Wyższej Szkole Plastycznej w Poznaniu. W sierpniu tegoż roku ustąpił na własne żądanie ze stanowiska st. asystenta mgr Stefan Młodecki. Funkcję jego objęła mgr Bogna Bederska z dniem 1 września. Powiększenie personelu bibliotecznego nastąpiło dopiero w drugiej połowie 1956 r. Biblioteka otrzymała wówczas 4 nowe etaty naukowo-biblieczne. Etaty te zostały obsadzone przez młode siły spośród absolwentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracownikami Biblioteki zostali mgr Paulina Buchwaldówna, mgr Tadeusz Kowalski, mgr Jerzy Kozeński i mgr Ewa Wojewodzianka.

Sprawa powiększenia zbiorów w Bibliotece Kórnickiej nie kształtuje się w sposób szczególnie korzystny. Fundusz (ok. 100 000 zł) przeznaczony zarówno na zakup, jak i konserwację zbiorów jest niewątpliwie za niski. Oprócz bowiem zakupu bieżącej literatury z zakresu szeroko poję-

tych nauk społecznych ciąży na Bibliotece obowiązek uzupełnienia księgozbiorów w szczególności działu czasopism i wydawnictw ciągłych z okresu międzywojennego. Luki tu są najbardziej ewidentne. Poza tym, zgodnie ze swym profilem, Biblioteka zobowiązana jest wydobywać z rynku antykwarskiego oraz z rąk prywatnych wszystkie wcześniejsze druki i rękopisy wielkopolskie. Jeśli dodamy, że z tego samego funduszu trzeba znaczne sumy złożyć na oprawę i konserwację druków, rękopisów, grafiki itd., to staje się jasne, że gromadzenie zbiorów przy tak ograniczonym funduszu stanowi problem bardzo trudny. Mimo tych niekorzystnych warunków przyrost zasobów Biblioteki w ostatnich dwóch latach był dość znaczny, głównie dzięki wymianie naszych wydawnictw i dubletów. W sumie przyrost wyniósł, jeśli chodzi o druki nowe 5841 wol. O ile chodzi o zbiory specjalne, przede wszystkim rękopisy, starodruki i grafikę, to przyrost wyniósł 857 jedn. inwent. Do cenniejszych nabytków rękopiśmiennych zaliczamy: List Zygmunta Augusta do Jordana Spytki z Zakliczyna z roku 1551, listy i wiersze Józefa Kraszewskiego, rozprawka epistolarna C. K. Norwida *O miłości ksiąg dwie*, list Adama Mickiewicza, oraz fragment powieści Tetmajera *Gra fal*. Z nabytych starodruków na uwagę zasługują inkunabuł koloński z r. 1495 *De lanii et phitonicis mulieribus...*, *Modus orandi* Erazma z Rotterdamu drukowany w Bazylei w r. 1524, Konstytucje sejmowe Zygmunta I drukowane u Wietora w 1524 r. (w rzeczywistości po r. 1538) oraz Stanisława Orzechowskiego *Ad Sigismundum Poloniae Regem Turcica Secunda*, również druk Wietora z 1544 r. W r. 1955 przejęła Biblioteka Kórnicka w formie depozytu bibliotekę szachową Heydebrandta z Osiecznej, liczącą ok. 2000 woluminów, w bieżącym zaś roku jako depozyt krótkoterminowy księgozbiór Franciszka Kosińskiego ze Środy, zawierający m. in. kilka rękopisów i cenne starodruki. Tu wspomnieć wypada, że przy porządkowaniu starych zasobów rękopiśmiennych Biblioteki wydobyto nie znane dotąd odpisy utworów Mickiewicza dokonane przez Odyńca, nieznaną wariant *Pieśni* Chopina w autografie oraz liczne materiały biograficzne dotyczące A. Mickiewicza. Wśród fragmentów starych druków rozpoznano nie znane dotąd najwcześniejsze wydanie *Satyr* Marcina Bielskiego.

Dużo uwagi poświęcono kwestii opracowania zbiorów. W ostatnich latach tempo opracowania można było przyspieszyć dzięki pełniejszej obsadzie personelu oraz dzięki dysponowaniu pewnymi funduszami na prace zlecone. Druków nowych zwartych, wydawnictw ciągłych i czasopism skatalogowano w ostatnich dwóch latach 16 397 wol. Uporządkowano i rozpoczęto katalogowanie druków ulotnych Wielkiej Emigracji, wysegregowano i uporządkowano druki ulotne z r. 1830 i 1846/48. Szczególną uwagę zwrócono na opracowania w dziale rękopisów. Z dissolutów XVIII w. opracowano Archiwum Zarembów oraz Papiery Skarżyńskich.

W trakcie opracowania jest Archiwum Leszczyńskich. Z dissolutów XIX w. opracowano Papiery po Leonardzie Niedźwieckim, po Klaudynie Potockiej oraz Korespondencje Morawskich. Uporządkowano Papiery po Celestynie Działyńskiej oraz dokonano pierwszej segregacji Archiwum Zamoyskich. Na uwagę zasługuje też uporządkowanie i inwentaryzowanie Papierów Dywizji Kozaków Sułtańskich, ze szczegółowym rozpisaniem korespondencji gen. Władysława Zamoyskiego. W toku porządkowania i inwentaryzowania jest archiwum gospodarcze klucza kórnickiego, Fundacji Kórnickiej oraz akta zakopiańskie, dotyczące spraw majątkowych. Jeśli chodzi o rękopisy kórnickie, warto jeszcze zaanonsować ukończenie przez doc. dr Jerzego Zathę *Katalogu rękopisów średniowiecznych B. K.* Wejście on do produkcji drukarskiej w przyszłym roku. W toku prac przygotowawczych jest następny tom, *Katalog rękopisów nowożytnych*. Pilną uwagę zwrócono również na konserwację rękopisów. W ostatnich dwóch latach odczyszczono i odkażono 80 rękopisów „ciężko chorych“ oraz 315 „lżej chorych“. Poza tym zmikrofilmowano w całości lub częściowo 17 rękopisów zagrożonych zaniknięciem pisma. W r. 1956 zabezpieczono oprawą autograf III cz. *Dziadów*. Pracę tę omawia osobno prof. Jahoda Żółtowski.

W dziale starych druków skatalogowano w 1955—56 r. 1606 pozycji. Kontynuowano również opracowywanie kartoteki skorowidzów drukarni i drukarzy. Na ukończeniu są prace nad Centralnym Katalogiem Starodruków Wielkopolskich opartym na materiałach najważniejszych bibliotek polskich oraz niektórych zagranicznych. W zakresie opracowania monografii oficyn wielkopolskich skoncentrowano pracę nad przygotowaniem do druku monografii o oficynie Augezdeckiego. W ramach tych prac ukończono częściowe badania nad zdobnictwem druków wielkopolskich w XVI w. Ukończono również konserwację druków XVI w. i rozpoczęto prace konserwacyjne nad drukami XVII w.

Wśród prac związanych z mniejszymi zbiorami specjalnymi grafiki, kartografii i muzykaliów wymienić należy ukończenie indeksu zinwentaryzowanej grafiki rysunków oraz poważny postęp w opracowaniu zbioru kartograficznego i muzykaliów. Przewiduje się ukończenie opracowania tych zbiorów w przyszłym roku. Przy porządkowaniu zbioru planów i projektów architektonicznych wydzielono i uporządkowano materiały dotyczące Zamku Kórnickiego. Podobnie przy porządkowaniu dissolutów rękopiśmiennych XIX w. wydzielono stary zasób fotografii (2814 szt.), który następnie został zinwentaryzowany i zindeksowany.

W dziale muzealnym Biblioteki Kórnickiej dokonano przegrupowania zbiorów zgodnie z duchem epoki. Prace te będą zresztą kontynuowane również i w przyszłym roku. Z mniejszych zespołów muzealnych uporządkowano i zinwentaryzowano zbiór numizmatyczny i medali, milita-

riów oraz etnograficzny z terenu Australii i Polinezji. W ostatnich dwóch latach w Muzeum Kórnickim przeprowadzono konserwację wielu obiektów muzealnych. Konserwację obrazów przeprowadzała artystka konserwatorka L. Kusztelan; najważniejsze pozycje to portret Adama Jerzego Czartoryskiego pędzla L. Kaplińskiego i portret Franciszka Ksawerego Zaborowskiego, sędziego ziemskiego gostyńskiego, z r. 1794, artysta nieznany. Na wzmiankę zasługuje uzupełnienie zabytkowej poręczy w hallu pierwszego piętra dokonane przez artystę rzeźbiarza Antoniego Matlaka oraz mistrza stolarskiego — konserwatora Stanisława Kozłowskiego z Kórnika.

W ostatnich dwu latach Biblioteka Kórnicka urządziła szereg wystaw, cieszących się dużym zainteresowaniem społeczeństwa. Problematyki tych wystaw były różne, najczęściej zależne od przypadających rocznic. M. in. w latach 1955—1956 urządzono wystawy poświęcone rocznicy insurekcji kościuszkowskiej, śmierci Mickiewicza, Sienkiewicza oraz Kasprowicza. Ścisłe związana z naszymi zbiorami była wystawa numizmatyczna pt. „Pieniądz w Polsce przedrozbiorowej”. Dużo liczniejsze natomiast były okolicznościowe ekspozycje starych druków i rękopisów.

Sprawa wykorzystywania zbiorów kórnickich przez pracowników nauki wykazuje również w ostatnim czasie znaczny postęp. Przez czytelnię naszej biblioteki przewinęło się w roku 1955 i 1956 366 naukowców, przy czym liczba dni pracy wynosiła 753. Wykorzystali oni na miejscu 11 254 jedn. zbiorów specjalnych. Niezależnie od tego wypożyczalnia międzybiblioteczna wysłała w tym czasie 1502 woluminów, sprowadziła zaś z innych bibliotek krajowych i zagranicznych 408 woluminów. W związku z wyraźnym podwyższeniem się frekwencji czytelników zamiejscowych kierownictwo Biblioteki Kórnickiej przygotowało na okres największego natężenia, tj. na miesiące letnie, 5 pokoi gościnnych, które stale były zajęte.

Służba informacyjno-bibliograficzna, w sprawozdawczym okresie udzieliła kilka tysięcy informacji bibliotecznych i bibliograficznych instytucjom naukowym w kraju i za granicą. Kwerend rzeczowych udzielono 377 pracownikom nauki w Polsce oraz 10 zagranicznym.

W końcu zauważyć należy duże ożywienie, o ile chodzi o indywidualne prace naukowe personelu naszej instytucji. W latach 1955 i 1956 przygotowane do druku zostały następujące prace:

A. Chyczewska i K. Kłodzińska — *Wystawa Mickiewiczowska w Kórniku*.

A. Chyczewska — *Zdobnictwo druków wielkopolskich w XVI w.*

S. Jasińska — *Stefana Garczyńskiego Apostata, czyli Wacława życie*.

— *Nieznany autograf „Wspomnień o wojnie Narodowej” Stefana Garczyńskiego*.

- Nieznany odpis „Wspomnień obozowych“ Stefana Garczyńskiego.
- Celina Mickiewiczowa w zapiskach Leonarda Niedźwieckiego.
- Czy i kiedy Jan z Sącza Malecki mógł być drukarzem poznańskim?
- Oprawa „mickiewiczowska“.
- J. Łuczakowa i S. Jasińska — Indeks incipitów do Katalogu rękopisów średniowiecznych B. K.
- K. Kłodzińska — Nieznane wydanie *Satyr Marcina Bielskiego* w B. K.
- M. Kolabińska — *Apolinary Kątski w świetle papierów Niedźwieckiego*.
- J. Łuczakowa — *Adam Mickiewicz w listach Ludwika Zwierkowskiego do Władysława Zamoyskiego*.
- S. Młodecki — *G. E. Grodecki na podstawie notat M. Malinowskiego*.
- M. Pełczyński (wspólnie z R. Pollakiem) — *S. Rusiecka, Proceder podróży i życia mego awantur.*
- (wspólnie z R. Pollakiem i A. Sajkowskim) — Krzysztof Opaliński, *Korespondencja z bratem Łukaszem (1641—1655)*.
- S. Orzelski, *Macaronica Marfordi Mądzikowii wraz z antologią makaronów polskich*.
- S. Weyman (wspólnie z Z. Kaczmarczykiem) — *Reformy wojskowe i organizacja wojskowości za Kazimierza Wielkiego*.
- *Pierwsze ustawy pogłównego generalnego w Polsce*.
- *Wspomnienia o profesorze Z. Wojciechowskim* (z bibliogr. prac nauk.).

Z wydawnictw Biblioteki Kórnickiej wydrukowano jedynie „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej“, z. 5, oraz dwa nakłady wydawnictwa popularnego albumu *Kórnik-Zamek*. W produkcji natomiast są *Acta Tomiciana*, t. 15, przygotowany przez prof. Pocięchę.

Gotowe do druku: wyżej wspomniany *Katalog rękopisów średniowiecznych B. K.* oraz *Acta Tomiciana*, t. 16. Również gotowy do druku jest „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej“, z. 6, poświęcony rocznicy mickiewiczowskiej. W przygotowaniu znajdują się następujące pozycje: „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej“, z. 7, *Acta Tomiciana*, t. 17, *Katalog rękopisów nowożytnych*, t. 1, oraz wydawnictwa popularnonaukowe: *Przewodnik po Muzeum Kórnickim* i czwarty nakład albumu *Kórnik-Zamek*.

Stefan Weyman
dyrektor Biblioteki Kórnickiej

Kórnik 21 marca 1957 r.